

DOORGAANDE LIJNEN

Leerplanontwikkeling vak levensbeschouwing sinds 1989

Onlangs is door het KPC aan r.-k. scholen en samenwerkingscholen waarin katholieken participeren de brochure Doorgaande lijnen verzonden. In deze brochure wordt een panorama geschilderd van de leerplanontwikkeling voor het vak levensbeschouwing sinds 1989. De brochure is primair bedoeld voor docenten levensbeschouwing en voor hen die rechtstreeks betrokken zijn bij de levensbeschouwelijke inkleuring van de identiteit binnen de school.

Momenten binnen een continu proces

De invoering van de Basisvorming, de gedachten vorming omtrent de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs en het verschijnen van methoden voor communicatie kan men op het eerste gezicht als belangrijke veranderingen typeren. Bij nadere genoemde zaken ook als momenten binnen een continu proces van geleidelijke ontwikkeling worden gekarakteriseerd. Vandaar dat de publikatie de titel Doorgaande lijnen draagt. Zowel inhoudelijk als pedagogisch wordt voortgebouwd op eerder ingezette ontwikkelingen. Zo ligt bijvoorbeeld de inhoudelijke benadering van de verschillende godsdiensten in recentelijk verschenen methoden in het verlengde van verklaringen van het Tweede Vaticaans Concilie en de Nederlandse Nieuwe Katechismus van 1966. Pedagogisch-didactisch bezien is de huidige nadruk op differentiatie, zelfstandig leren en werken al aan te wijzen in publikaties rond de middenschool in de jaren zeventig en het Didactisch Werkvormen Boek dat de Vereniging van Katechese Docenten (VKD) vanaf 1976 uitgaf.

Panorama in vijf delen

De brochure Doorgaande lijnen telt vijf hoofdstukken, waarin een beeld wordt geschetst van de leerplanontwikkeling voor het vak godsdienst/levensbeschouwing vanaf 1989 tot heden.

Herstructurering van het voortgezet onderwijs

In een kort overzicht worden de feiten en ontwikkelingen die voor het vak levensbeschouwing van belang zijn - met name de Basisvorming en de Tweede Fase - op een rijtje gezet en beschreven.

Interlevensbeschouwelijke communicatie

Uit evaluatie blijkt dat door de Brochures A en B (resp. over de levensbeschouwelijke identiteit van scholen en het vak levensbeschouwing/godsdienst) in feite een ontwikkeling en praktijk gelegitimeerd werd, die al gaande was op scholen. Een overweldigende meerderheid van scholen staat open voor leerlingen van alle gezindten, werkt als geheel vanuit een christelijk referentiekader en biedt in principe een levensbeschouwelijk programma aan dat toegesneden is op een pluriforme, multireligieuze leerlingpopulatie en gebaseerd op vormen van interlevensbeschouwelijk communiceren.

Bredere context

Hoe bereiden wij onze leerlingen voor op de multiculturele en multireligieuze samenleving? Hoe kunnen leerlingen subject worden van hun eigen leerproces? Wat moet er dan veranderen in doel en programma van het levensbeschouwelijk onderwijs? Drie thema's die in recente toonaangevende publikaties op het terrein van levensbeschouwelijk onderwijs een constant aandachtspunt vormen. Ontwikkelingen en opties worden door de betreffende auteurs geplaatst en verantwoord vanuit de bredere context van de huidige tijd. In dit hoofdstuk passeren de belangrijkste publikaties over katholieke cultuuroverdracht, interreligieus leren, katechese en godsdienstonderricht, levensbeschouwelijke optiek, zingeving in seculier perspectief en interlevensbeschouwelijke communicatie de revue.

Inrichting van het vak levensbeschouwing

Voor de inrichting van het vak levensbeschouwing zijn niet alle ontwikkelingen in de moderne maatschappij belangrijk. Voor dat doel kan men zich beperken tot vier sleutelbegrippen in het veranderingsproces van de moderne wereld: individualisering, emancipatie, pluralisme en secularisatie. Met behulp van deze vier begrippen wordt een pedagogisch-didactisch model geconstrueerd met vier daaraan corresponderende scharnierpunten: differentiatie, instrumentatie, communicatie en integratie.

Differentiatie als didactisch model is een adequate reactie op het proces van individualisering, dat zich in heel de samenleving, ook binnen de kerken en andere levensbeschouwelijke groeperingen, afspeelt.

Instrumentatie als doel van onderwijs is de geëigende toerusting van mensen in het proces van emancipatie dat personen en groepen steeds voor nieuwe opgaven stelt.

Communicatie is de fundamentele activiteit in het leven van mensen die, levend in een levensbeschouwelijk pluralisme, zich via een proces van bricolage een zingevingssysteem (veelal partieel en voorlopig) construeren.

Integratie van levensbeschouwelijke vorming in heel het onderwijs is een adequate reactie op het proces van secularisatie, waarin aan de (relatieve) autonomie van wetenschap, ethiek, opvoeding en onderwijs recht wordt gedaan, zonder afbreuk te doen aan de heilzame werking van godsdienst en levensbeschouwing als een traditie van zingeving.

Functies docenten levensbeschouwing

Docenten godsdienst-levensbeschouwing worden gebruikelijk drie rollen toegeschreven: deskundige, begeleider en identificatiefiguur of voorloper. In elk van deze rollen treden momenteel verschuivingen op. De integratie van levensbeschouwelijke vorming in alle vakken en heel het onderwijs is intussen zo belangrijk geworden dat men hier van een nieuwe, vierde rol kan spreken: die van onderwijsagent voor waardenoriëntatie en zingeving in andere vakken. In dit laatste hoofdstuk worden deze verschillende functies van docenten levensbeschouwing beschreven.

Doorgaande lijnen; vijf jaar leerplanontwikkeling levensbeschouwing in het voortgezet onderwijs (KPC, 's-Hertogenbosch, 1995) is geschreven door Jan van Lier. Bestelnummer 2.014.03, prijs f 12,50.